

Valorile românilor. NEWSLETTER

SERIA 2013-2014, NO. 6, FEBRUARIE 2015

Alexandra Deliu *

Atitudini față de știință și tehnologie

Știința și tehnologia ca obiect al atitudinilor manifestate de indivizi sunt teme intens dezbătute în științele sociale. În termeni ai dezvoltării, știința și tehnologia devin criterii de diferențiere între state ori regiuni ale lumii. La nivel discursiv, știința și tehnologia fac parte din seria conceptelor utilizate pentru a caracteriza epoci istorice, în particular modernitatea, aceasta fiind asociată cu ideea programatică de progres, cu evoluția societății pornind de la fundamente laice, în opoziție cu tradiționalismul de factură religioasă.

În acest număr al newsletter-ului, vom privi modul în care aceste atitudini ale românilor față de știință și tehnologie sunt cristalizate în prezent, modul în care ele au evoluat și specificitatea lor în context internațional.

Știința în ecuația moralității

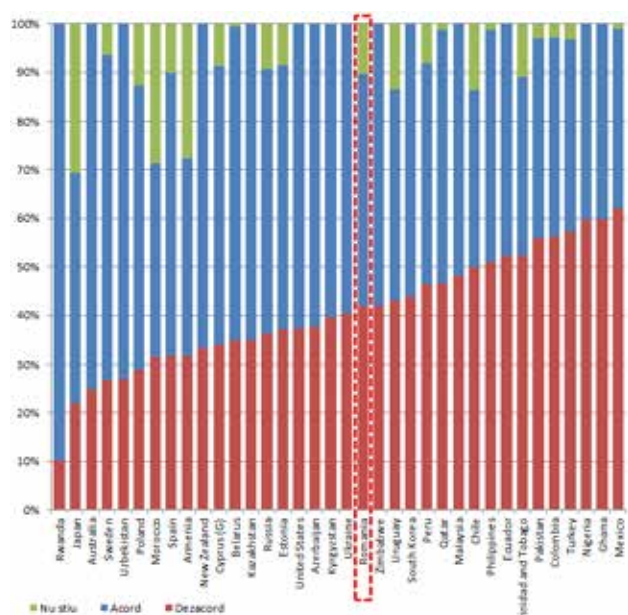

Figura 1 Sursa: WVS 2010-2012, date preliminare. Poziționări față de itemul: "Unul dintre efectele negative ale științei este acela că distruge ideile oamenilor despre ce este bine și ce este rău"

(cel puțin) mai degrabă de acord fiind de 31%, rezultând un acord general de 62%, iar a celor care declară că nu știu de doar 1%. La celălalt pol, dezacordul puternic se distinge ca opțiune masivă în Australia și Uzbekistan (câte 40%) și Suedia (35%), iar dezacordul (procentele cumulate pentru dezacord puternic și dezacord) în Rwanda (89%, cu 87% în dezacord), Australia (75%) și

[European Values Survey](#) (EVS) și [World Values Survey](#) (WVS) formează seria sondajelor valorilor. Sunt repetate periodic în întreaga lume permițând, astfel, înregistrarea schimbărilor modului în care oamenii gândesc despre propria viață. Sondajele valorilor reprezintă cele mai citate surse de analiză comparativă în literatura internațională din sociologie și din științele politice. Ele constituie singura cercetare comparativă de asemenea dimensiuni în care România este implicată încă de la începutul anilor 90.

Echipa românească pentru studiul valorilor își propune să prezinte publicului larg rezultate ale acestor cercetări. Ne interesează schimbarea valorilor, așa cum este ea înregistrată în sondajele EVS/WVS din 1993, 1999, 2005, 2008 și 2012. Urmărim să vedem cum au evoluat românii în ultimii 20 de ani și să ne comparăm cu modul în care gândesc ceilalți europeni.

Am inaugurat acest tip de newsletter-uri în 2008. Noua serie exploatează în premieră absolută datele preliminare ale World Values Survey 2010-2012, disponibile pentru moment doar pentru uzul echipelor implicate în proiect. În cazul României este vorba de date colectate în toamna lui 2012, de către Metromedia Transilvania, conform metodologiei indicate de către Grupul Românesc pentru Studiul Valorilor Sociale, de la un eșantion reprezentativ de 1503 respondenți. Acesta asigură o eroare garantată cu o probabilitate de 95% care atinge un maxim de $\pm 2,53\%$ pentru procente estimate la 50%.

Analizele din acest număr al Newsletter-ului sunt bazate pe date provenite din 37 de societăți, datele fiind culese în 2010-2012. Pentru fiecare țară în parte, eșantioanele sunt probabilistice, reprezentative la nivel național și includ între 900 și 2250 de respondenți. Trendurile discutate fac referire la valorile mai vechi ale sondajelor valorilor. Detalii despre acestea sunt disponibile pe site-urile celor două cercetări internaționale amintite, care pot fi regăsite pornind din site-ul nostru: www.romanianvalues.ro.

În ceea ce privește influența științei asupra percepțiilor binelui și răului, pentru anul 2012, cea mai mare proporție de persoane indecise este în Japonia (31%), urmată de Maroc (29%) și Armenia (28%). Mexicul se detașează ca țara în care cei mai mulți locuitori manifestă un acord puternic cu afirmația prezentată (31%), ponderea celor care sunt

* Alexandra Deliu este doctorandă în sociologie la Universitatea din București și cercetător științific la Institutul de Cercetare a Calității Vieții din cadrul Academiei Române.

Uzbekistan (73%).

Atitudinile manifestate în România sunt similare celor găsite în țări ca Zimbabwe sau Ucraina și plasează România pe locul al doilea în Europa, după Turcia, ca pondere a persoanelor care nu găsesc că știința influențează negativ ideile oamenilor despre bine și rău. În România, efectele negative ale științei asupra ideilor despre ceea ce este bine și ceea ce este rău sunt identificate de către 42% dintre români. În același timp, 48% nu consideră că știința are efecte negative în această zonă, iar 10% sunt indeciși/nu știu. Cifrele indică astfel faptul că românii sunt mai curând dispuși să privească știința și moralitatea ca fiind distincte (58%, incluzându-i aici și pe cei care nu au o opinie clar formată), decât să considere că cea dintâi modifică modul în care oamenii se raportează la cea din urmă (42%).

Pentru acest item în cazul României, portretul tipic al persoanelor care au răspuns *Nu știu* este: cel mai probabil femeie din Muntenia, nivel de educație scăzut, 65 de ani sau mai mult și consideră că fac parte din clasa muncitoare sau clasa de jos. În schimb, dezacordul puternic aparține mai curând persoanelor cu un nivel înalt de educație, cu vârsta cuprinsă între 50 și 64 de ani, care se autoprasează în clasa de mijloc, locuiesc în București/Ilfov și sunt de gen masculin.

Știință sau religie? Dileme și răspunsuri

Pornind de la dihotomia simplificatoare, știință-religie, în literatura științelor sociale cele două sunt gândite adesea ca fiind în opoziție, două alternative concurente, două surse distincte pentru explicații și, în final, două modalități diferite de a face lumea și existența inteligibile: evoluționismul, respectiv creaționismul (Miller, 2004).

Itemul corespunzător acestei dihotomii din chestionarul WVS, *Ne bazăm prea mult pe știință și nu suficient pe religie.*, a suscitat următoarele poziționări în România:

indeciși – 7%, dezacord – 42% (cu dezacord total – 15%), acord – 51% (acord total – 24%). Aceasta marchează o atitudine mai degrabă nefavorabilă explicației științifice și favorabile celei religioase.

Varianta răspuns	WVS 2005	WVS 2012
Nu știu	12%	7%
Dezacord total	8%	15%
Dezacord	24%	27%
Acord	28%	27%
Acord total	28%	24%

Tabelul 1 Sursa: WVS 2010-2012, date preliminare; WVS 2005 Poziționări față de itemul: "Ne bazăm prea mult pe știință și nu suficient pe religie."

Conform acestor date, ponderea celor indeciși este în scădere, ea ajungând de la 12% în 2005 la 7% în 2012. Cea mai mare diferență între cele două valuri se înregistrează în ceea ce privește dezacordul total, aici procentul de răspunsuri fiind aproape dublu în 2012 față de 2005 (15% față de 8%). Considerând dezacordul și dezacordul total, respectiv acordul și acordul total împreună, în 2012 procentul celor ce se identifică cu itemul prezentat este de 51%, față de 56% în 2005, procentul celor ce resping afirmația înregistrând o creștere de la 32% la 42%. Ca atare, și în 2005 și în 2012 românii semnalează rolul nu suficient de important ocupat de religie în viața indivizilor. Însă, deși procentul celor de acord este mai mare de jumătate din total în ambele cazuri, el este totuși în scădere, ceea ce reprezintă o ușoară apropiere a românilor de valorile științifice.

Știința și tehnologia – remedii universale?

Preocupările caracteristice lumii actuale sunt diverse și mai ales, comparativ cu vremuri trecute, multiplicat/diversificate. Trecerea dintr-o perioadă istorică în alta,

Surse de date: European Values Survey și World Values Survey

Nu sunt mulți itemi referitori la știință și tehnologie în chestionarele EVS și WVS, dar există posibilitatea de a face comparații cu valuri anterioare. În valul din 1993 există o singură întrebare referitoare la știință sau tehnologie, mai precis la sensul în care progresul științific va afecta umanitatea, cu 3 variante de răspuns (o va ajuta/îi va face rău/și una, și cealaltă). În valul WVS 2005, pe lângă 3 itemi care intră și în componența chestionarului din 2012 și itemul folosit în 1993, a mai existat o întrebare, aceea dacă știința și tehnologia determină schimbări prea rapide în modul de viață al oamenilor, cu răspunsuri scalate de la 1 (dezacord total) la 10 (acord total). Sondajele valorilor, așa cum sunt cunoscute EVS și WVS, au o istorie veche. Primul val a avut loc în anii 1980, înglobând în principal țări din vestul Europei, dar și Statele Unite și Canada, ulterior adăugându-se alte câteva țări. În 1990-1991 are loc un nou val al sondajului, incluzând acum și Europa de Est, România aplicând același chestionar în 1993. Urmează valuri în 1995-1997, apoi în 1999-2001, când se înregistrează 82 de societăți participante, în 2005-2006 și în 2008-2009.

În fiecare val, țările participante au colectat date de la eșantioane reprezentative la nivel național, marjele maxime de eroare garantate cu probabilități de apariție de 95% menținându-se sub ±3%.

Institutul de Cercetare a Calității Vieții al Academiei Române este gazda echipei românești pentru studiul valorilor sociale, incluzând cercetători din cadrul ICCV (Monica Șerban, Bogdan Voicu), GESIS-Leibnitz Institute Köln (Mălina Voicu) și de la Universitățile din Cluj (Mircea Comșa), Sibiu (Horațiu Rusu), București (Marian Vasile, Claudiu Tufiș) și Köln (Andreea Constantin).

Mai multe detalii sunt disponibile pe site-ul nostru: www.romanianvalues.ro.

de la modernitate la post modernitate spre exemplu, este asociată cu schimbări la nivelul valorilor indivizilor , anume cu trecerea de la valori materialiste, caracterizate de respect sporit arătat autorității și interes față de stabilitatea socială și creșterea economică, la valori postmaterialiste, definite de ancorarea lor în sfere ca dezvoltarea individuală, manifestarea creativității și a libertății indivizilor (Inglehart, 1997).

Aspecte care pot fi considerate mai degrabă consecințe neintenționate ale modernității devin prezente pe agendele publice și sunt de găsit atât la nivel individual cât și instituțional (Beck și Beck-Gernsheim, 2002). Specific contextului dat de știință și tehnologie, o asemenea consecință neintenționată este constituită de probleme ecologice, văzute ca efecte ale dezvoltării, industrializării masive și creșterii economice din secolul al XX-lea.

Doi dintre itemii folosiți în 2012 au fost prezenți și în 2005 în chestionarele WVS. În tabelul de mai jos este prezentată evoluția poziționărilor românilor generate de aceștia:

Știința și tehnologia ne fac viața mai sănătoasă, mai ușoară și mai confortabilă.					
	Nu știu	Dezacord total	Dezacord	Acord	Acord total
WVS 2005	10%	4%	12%	35%	39%
WVS 2012	6%	6%	16%	27%	45%

Tabelul 2 Sursa: WVS 2010-2012, date preliminare; WVS 2005

În timp ce ponderea nehotărâților scade de la 10% în 2005 la 6% în 2009, se înregistrează o creștere a răspunsurilor categorice: dacă în cazul dezacordului aceasta este ușoară, de la 4% la 6%, în cazul acordului diferența dintre datele furnizate de cele două valori WVS este de 6%. Totodată, numărul persoanelor care sunt de acord cu afirmația, fără a fi vehemenți, scade de la 35% la 27%. Per total, categoria generală a dezacordului, în oricare dintre cele două variante ale sale, este cea care își mărește dimensiunile, câștigând 4 procente din tabăra nehotărâților și 2 procente din rândurile celor care manifestă mai degrabă atitudini în acord.

Datorită științei și tehnologiei, generația următoare va avea mai multe posibilități.					
	Nu știu	Dezacord total	Dezacord	Acord	Acord total
WVS 2005	9%	3%	8%	30%	50%
WVS 2012	7%	5%	13%	23%	52%

Tabelul 3 Sursa: WVS 2010-2012, date preliminare; WVS 2005

Din 2005 până în 2012, românii au devenit și în cazul provocării acestui item ceva mai sceptici, dar mai hotărâți în ceea ce privește ideea că știința și tehnologia aduc mai multe oportunități pentru generațiile viitoare, cu un total de 18% în dezacord, față de cele 11 % din 2005.

La întrebarea dacă situația lumii este mai bună sau mai rea datorită științei și tehnologiei, românii sunt mai degrabă de părere că efectele științei și tehnologiei sunt benefice, cu procente cumulate de 67% la polul pozitiv (32% mult mai bună și 35% mai bună), respectiv 28% la polul negativ (10% mult mai rea, 18% mai rea).

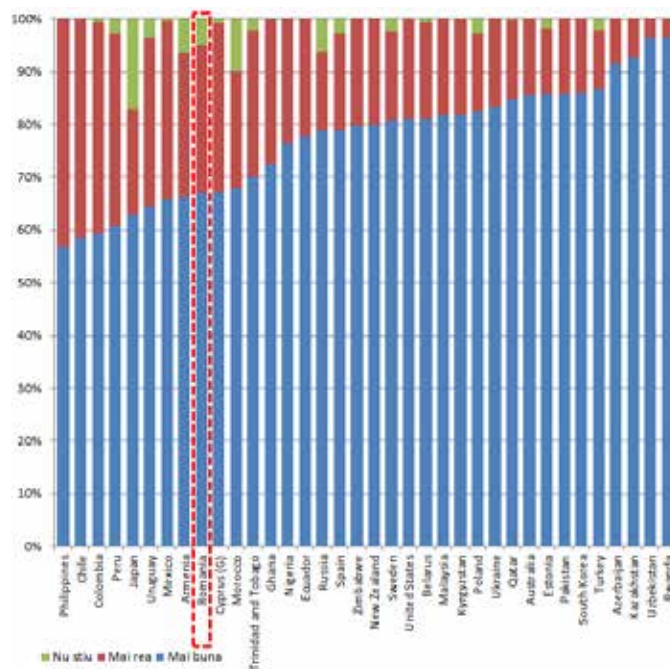

Figura 2 Sursa: WVS 2010-2012, date preliminare. Răspunsul la întrebarea "Luând în considerare toate aspectele ați spune că situația lumii este mai bună sau mai rea datorită științei și tehnologiei?".

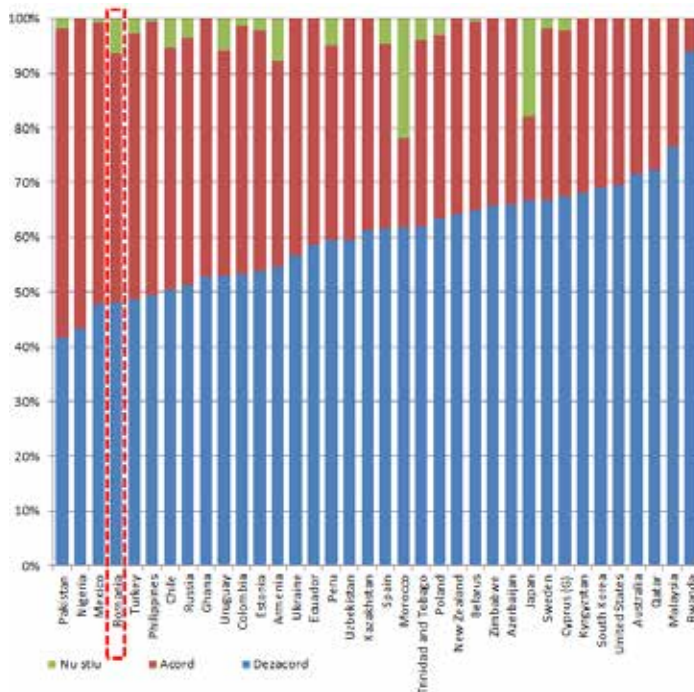
"Pesimiștii" sunt mai degrabă persoane fără educație formală sau nivel scăzut de educație, de peste 64 de ani și care se consideră în clasa de jos în timp ce „optimiștii” au mai degrabă un nivel înalt de educație, între 18 și 49 ani, se consideră în clasa de mijloc sau cea de sus și locuiesc probabil în Oltenia,

Dobrogea sau Crișana. În acest peisaj, categoriile de gen se situează diametral opus, femeile adoptând scenariul pesimist.

La nivel internațional, pesimismul, optimismul respectiv nehotărârea sunt răspândite în felul următor: Japonia (17%) și Marocul (10%) conduc detașat clasamentul indecișilor, în timp ce țări precum Uzbekistan sau Rwanda sunt im proporție covârșitoare (96%) optimiste, diferența dintre ele fiind aceea că populația Rwandei s-a situat mai curând în extrema pozitivă decât în zona “domoală” a intervalului pozitiv (punctele 6-10, cu predilecție pentru intervalul 9-10 – 50% din populație). Concomitent, pesimismul se regăsește în cele mai mari proporții în țările Americii Latine (Mexic, Columbia, Peru) și în Filipine. În Europa, lumea este mai degrabă optimistă – Spania -79%, Suedia – 81%, Ucraina – 83%.

În condițiile în care, aici, atitudinea mai degrabă pozitivă față de știință și tehnologie este o realitate pentru fiecare dintre țări, România se regăsește, în compania unor vecini ca Mexic, Armenia, Cipru sau Maroc, în rândul țărilor cu procent semnificativ de răspunsuri negative (situația lumii este mai rea, 28%), fiind țara din Europa cu cel mai mic procent, totuși 67%, al răspunsurilor pozitive.

Știința în viața de zi cu zi

Figura 3 Sursa: WVS 2010-2012, date preliminare. Poziționări față de itemul: “În viața de zi cu zi nu este important pentru mine să știu detalii științifice”.

Are cunoașterea științifică vreă utilitate în viața de zi cu zi și, dacă da, cât de importantă este? Diverse perspective teoretico-metodologice își dispută scenariul de aflare a unui răspuns, cum ar fi cea care pune accent pe relația pozitivă dintre stocul de cunoaștere științifică a unui individ și importanța pe care acesta o atribuie științei (modelul deficitului) și perspectiva contextuală, care accentuează importanța situațiilor sociale particulare indivizilor pentru crearea utilității/sensului stăpânirii de cunoștințe de ordin științific (Sturgis, 2004).

Aici, la itemul corespunzător formulat negativ, poziționarea românilor este următoarea: 6% sunt indeciși/nu știu, 48% sunt situați în zona dezacordului (cu 24% dezacord total) iar 45% se regăsesc în zona acordului (cu 26% acord total).

Pentru anul 2012 la nivel internațional, cele mai mari ponderi se înregistrează, pentru fiecare categorie de răspuns în parte, după cum urmează: Nu știu – Maroc (22%) și Japonia (18%); Dezacord total – Qatar (58%) și Rwanda (54%); Dezacord – Coreea de Sud (51%), Spania (46%) și Malaezia (45%); Acord – Nigeria se detașează, cu 40%, urmată de Columbia și Ghana, cu câte 32%. Acordul puternic este de găsit în cele mai mari proporții în România, Mexic și Pakistan (câte 26%), urmate de Filipine (24%). În ansamblu, dezacordul, în oricare dintre cele două variante de răspuns asociate cu el, este cel mai comun în Rwanda (94%), pe când acordul este cel mai des întâlnit în Pakistan și Nigeria (56%). În România, ponderea acordului (fie acord, fie acord total) este de 45%, ca și în Rusia.

România se situează printre țările mai degrabă refractare la știință. Notabilă este ponderea mare a celor care sunt în totalitate de acord cu faptul că, în viața lor de zi cu zi, nu este important să știe detalii științifice, profilul acestei categorii de persoane fiind: educație scăzută sau medie (inclusiv liceu finalizat), vârstă de cel puțin 65 de ani (de altfel, această categorie de persoane preferă răspunsurile Nu știu, și este foarte puțin probabil să se situeze în dezacord total), din Crișana sau Muntenia.

O privire panoramică asupra modului în care știința, tehnologia și religia sunt valorizate în România poate fi formulată într-o manieră care să evidențieze plasarea acesteia în rândul țărilor asociate, cel puțin discursiv, mai curând cu valori tradiționale. De asemenea, știința și tehnologia întâmpină, prin comparație cu situația din alte țări, o atitudine temperat pozitivă, mai ales în context european.

Grupul românesc pentru studiul valorilor sociale a preferat în ultimii ani să comunice publicului larg rezultatele cercetărilor sale prin intermediul anunțurilor de pe website, care generează un flux RSS și sunt preluate și în pagina de Facebook.
Vă invităm să ne regăsiți (și) în acest mod!